

ὄμως πυρετοί, ὀφθαλμιαί, στομαχικαὶ ἢ ἥπατικαὶ παθήσεις ἢ καρδιακὰ νοσήματα εἰσι σχεδὸν ἄγνωστα ἐνταῦθα, τὸ μόνον δὲ νόσημα ἐξ οὗ δεόν νὰ προφυλάσσεται τις εἶναι ἡ ἡλίασις, διότι ἀπαξ προσβληθεὶς δυσκόλως θεραπεύεται.

Δι κανονικαὶ βροχαὶ πίπτουσι κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος, ἐνίοτε ὄμως ἐπισυμβαίνουσι καὶ κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγούστην μετὰ κατάστασιν ἀτμοσφαιρικὴν θερμὴν, πνιγερὰν καὶ τεθολωμένην ὑπὸ πυκνοτάτου κονιορτοῦ καὶ μετὰ σφοδρὸν ἄνεμον ὑπὸ τῆς θερμότητος ἐξεγειρόμενον, ἀληθῆ δὲ ἀναστάτῳσιν τῶν στοιχείων συνεπαγόμενον, ὅτε ἐπέρχονται βροχαὶ ραγδαῖαι μετ' ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, αἵτινες κατευνάζουσι πως τὸν ἄνεμον, ἀλλ' ἐπιφέρουσι καύσωνα πνιγερὸν καὶ ἀφόρητον.

Καὶ τοιοῦτον ἐν ὀλίγοις τὸ μικρὸν Σουάκειμ, ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ὁποίου προσεπάθησα νὰ μὴ παραλείψω ὅ,τι ἦτο ἄξιον μνείας, ἐλπίζω δὲ προσεχῶς νὰ ἐπανέλθω καὶ πάλιν ἀφηγούμενος τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν ἰθαγενῶν, ἅτινα ὅσον περίεργα, τόσον καὶ ἄξια προσοχῆς τυγχάνουσιν.

Σουάκειμ

Ἀσκληπιὸς Βαφειάδης

Βοσπορίτης

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΔΙΑ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ

Ὁ γνωστὸς ἀρχαιολόγος Θεόδωρος Ρεῖνάχ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπετρέπη ἐσχάτως ἡ παράδοσις τοῦ ὑπὸ τὸν ἄνωτέρω τίτλον μαθήματος ἐν τῇ Σορβῶνῃ, ἐδράξατο τῆς περιστάσεως ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ αὐτοῦ λόγῳ νὰ θέλῃ τὸ πολυπληθὲς ἄκροατήριον, παρενεύρων, ἐκτὸς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νέου τούτου μαθήματος, πολλὰ περὶ Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ νομισματικῶν εὐρημάτων.

Τὸ μάθημα τοῦτο εἰσῆχθη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Σορβῶνῃ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1894. Δικαίως δὲ παρεπονήθη ὁ Ρεῖνάχ διὰ τὴν παραμέλησιν μαθήματος δυναμένου τὰ μάλα νὰ ὠφελήσῃ τοὺς κλάδους τῆς ἀρχαιολογίας καὶ πρὸ πάντων τῆς ἱστορίας. Δι' αὐτοῦ ὁ Γάλλος καθηγητῆς ἐξετάζει τὸ νόμισμα ὑπὸ τὰς τέσσαρας ἱστορικὰς ἐπόψεις αὐτοῦ, αἵτινές εἰσι πάνυ ἐνδιαφέρουσαι εἰς τὴν μελέτην τῆς τέχνης, τῆς πολιτικῆς, τῆς θρησκείας καὶ τῆς οικονομικῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐξ αὐτῶν, μὴ δυνάμενοι νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὀλόκληρον τὴν ὠραίαν μελέτην ταύτην, ἐραυίζόμεθα τὰ κυριώτερα, ἐξετομοσ 12'. Ὀκτώβριος.

τάζοντες τὰ διάφορα ταῦτα μέρη, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ διαγραφείσαν σειράν.

Α'.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη στηρίζεται ἐπὶ δύο σταθερῶν βάσεων: τῆς χρονολογίας καὶ τῆς γεωγραφίας: Πᾶν ἱστορικὸν γεγονός καθορίζεται ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου ἔνθα ἔλαβε χώραν. Ὅθεν ἵνα τις ἐξασφαλίσῃ τὰς δύο ταύτας βάσεις, ὧν ἄνευ τὸ ἱστορικὸν οἰκοδόμημα εἶνε ἐπισφαλές, ὀφείλει νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν νομισματικὴν. Ὡς ἐκ τῆς πολυπληθοῦς πολιτικῆς διαιρέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλευθέρων πόλεων, αἵτινες ἔκοψαν νόμισμα, μετρεῖται ἀνά ἑκατοντάδας. Ἐν τῇ νήσῳ Κέῳ, ἧς ἡ ἑκτάσις εἶνε σχεδὸν τὸ τριακοστὸν τῆς ἑκτάσεως γαλλικοῦ νομοῦ, ὑπῆρχον τέσσαρες πολιτεῖαι αὐτόνομοι, ὧν ἑκάστη ἀφῆκε νομισματικὸν θησαυρόν.

Τὰ νομίσματα οὐ μόνον διδάσκουσιν ἡμᾶς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων, ἀτινα πολλάκις παρμωροῦνται ὑπὸ τῶν ἱστοριογράφων, ἀλλὰ καὶ καθορίζουσι τὴν τοποθεσίαν αὐτῶν, χάρις εἰς τοὺς ἀνευρεθέντας θησαυροὺς, καθότι, ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσι μᾶλλον τῶν ἄλλων, τὸ νόμισμα δὲν ἐκυκλοφορεῖ ἐκτὸς τῆς νομισματοκοπούσης πολιτείας. Πλὴν τούτου ἡ φιλολογία τῆς ἀρχαίας ἱστορίας περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐν τριᾷ τμηματικῇ καταστάσει, ὥστε πολλαὶ πολιτεῖαι καὶ ἐξ αὐτῶν πολλαὶ ἀκμάσασαι ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ, ἤθελον μείνη ἐντελῶς ἄγνωστοι ἡμῖν καὶ κατ' ὄνομα ἔτι, εἰ μὴ ἀνεκαλύπτοντο τὰ νομίσματα αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτως εἰπεῖν ἀναζητησῶν τούτων πόλεων τῆς Θράκης, Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἰταλίας εἶνε ἤδη οὐ μικρὸς καὶ ἐξακολουθεῖ ἀύξάνων κατ' ἔτος.

Ἡ χρησιμότης τῶν νομισμάτων πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν χρονολογιῶν καταφαίνεται κυρίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τότε τὸ πρῶτον ἤρξατο ἡ κανονικὴ χάραξις τῆς χρονολογίας ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ἀτινα συνέτειναν εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῶν χρονικῶν τῶν διαφόρων δυναστειῶν, αἵτινες προέκυψαν μετὰ τὸν διαμελισμὸν τοῦ κράτους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν γεγονότα μνημονευόμενα ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ βιβλίοις. Πολλαὶ δὲ πολιτεῖαι σὺν τῇ χάραξί τοῦ ἔτους προσθέτουσι καὶ τὴν τοῦ μηνός. Ἡ εὐτυχὴς αὕτη σχολαστικότης ἐπιχέει φῶς εἰς τὸ σύστημα τοῦ ἡμερολογίου ἑκάστης χώρας. Δι' αὐτῆς ἠδυνήθησαν, συλλέγοντες τὰ νομίσματα τῶν βασιλέων τῶν Πάρθων, νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Βαβυλωνίας μετεχειρίζοντο τὸν κύκλον τοῦ Μέτωνος, ὃν ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία μεταχειρίζεται σήμερον πρὸς ὄρισμόν

τῆς ἐποχῆς τοῦ Πάσχα. Ἐκτός ὅμως τῶν ἀνωτέρω ἢ χρονολογία τῶν νομισμάτων δύναται νὰ ἀγάγη καὶ ἕτερα συμπεράσματα. Οὕτω εὐρίσκων τις ὅτι πλείονες πολιτεῖαι ἔκοψαν ταύτοχρόνως νόμισμα ὅμοιον ἢ ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ νομίσματος ὑπάρχουσι τὰ σήματα δύο διαφόρων πόλεων, δύναται νὰ συμπεράνη ὅτι τὸ τοιοῦτον προήρχετο ἐκ νομισματικῆς συμβάσεως, ἣτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑποκρύπτει ἑνωσιν πολιτικὴν. Οὕτω σκεφθεὶς ὁ Οὐάδινγκτον ἀνεκάλυψεν ἑνωσιν συναφθεῖσαν τῷ 394 π. Χ. ὑπὸ τῶν πόλεων Ρόδου, Σάμου, Κνίδου, Ἰάσου καὶ Ἐφέσου, ἧς οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀπηξίωσαν νὰ ποιήσωνται μνεῖαν.

Ὁ Ρεϊνάχ εἶτα ὁμιλεῖ περὶ τῶν νομισμάτων τῶν φερόντων τὴν εἰκόνα τῶν βασιλέων, τοὺς τίτλους καὶ ἐπίθετα ἐκάστου. Λέγει δὲ ὅτι καὶ δι' αὐτῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἱστορίαν οὐ μόνον ὀνόματα πόλεων, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληροι δυναστεῖαι ὡς αἱ τῶν βασιλέων τῆς Βακτριανῆς καὶ Χωρακηνῆς χώρας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Κιμμερικῶ Βοσπόρου, ὧν τὰ νομίσματα εὐρέθησαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου, τοῦ Ὠξοῦ καὶ τοῦ Ἰνδοῦ. Τὰ ἀπεικασματα ταῦτα τῶν βασιλέων εἶνε ἐπίσης ἱστορία. Φαίνεται ὡς νὰ ἔλλειπη τι εἰς τὴν περὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων προσωπικότητων φαντασίαν ἡμῶν, ὅταν δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τοὺς φυσικοὺς αὐτῶν χαρακτῆρας. Ὡς ἐκ τούτου φαίνονται ἡμῖν Κάρολος ὁ Μέγας καὶ ὁ Μωάμεθ ἐν πολλῷ πλέον ἀπομακρυσμένῳ χρόνῳ ζήσαντες ἢ ὁ Αὔγουστος καὶ ὁ Τραϊανός.

Ἡ ἑλληνικὴ εἰκονογραφία, ἡ μήτηρ τῆς ρωμαϊκῆς, σώζεται παρ' ἡμῖν μόνον ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων· εἶνε δὲ ταῦτα πολλάκις ἐξαιτίας τέχνης ἀναπαριστώσης πιστότατα τὰ πολεμικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μεγάλων ἐκείνων βασιλέων, διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ἰσχυρῶν ἐχθρῶν τῆς Ρώμης, τοῦ Περσέως, Μιθριδάτου καὶ Κλεοπάτρας, οἵτινες πάντες εἰσὶ χάρις τοῖς νομίσμασιν ἐνώπιον ἡμῶν.

Λυπηρὸν ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἐπὶ νομισμάτων ἀπεικονίσεως τῶν ἐξεχόντων προσώπων δὲν εἰσῆχθη πρότερον καὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς δημοκρατίαις (ὡς τοῦτο ποιοῦσι νῦν αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι ἐπὶ τῶν γραμματοσήμων). Βεβαίως τοιαύτη τιμὴ ἤθελε προσβάλλῃ τὴν δημοκρατικὴν ἰσότητα, ἴσως δὲ μάλιστα ἤθελε ταραξῆ τὴν συνείδησιν τῶν ὑπὸ θρησκευτικὴν ἐποψιν· ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τὸ τοιοῦτον ἤθελε συντελέσῃ πολὺ εἰς ἐξακρίβωσιν τῆς ἰδέας, ἣν περὶ τῶν Περικλέους, Θεμιστοκλέους, Ἐπαμεινώνδα κ.τ.λ. εἶχον οἱ σύγχρονοι αὐτῶν. Ὑπάρχει ἐν τούτοις νόμισμα ἐκτυπωθὲν πρὸς τιμὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅπερ εἰς πολλὴν μελέτην ἐνέβηλε τοὺς μεταγενεστέρους. Τὸ νόμισμα τοῦτο εἶνε σπανιώτατον, καθότι μέχρι τοῦδε δύο μόνον τοιαῦτα εὐρέθησαν, ἐξ ὧν τὸ

μὲν ἐν κατέχει ἡ ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Γαλλίας, τὸ δὲ ἕτερον εὑρίσκειται ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ. Ἐπ' αὐτοῦ εἶνε κεχαραγμένον δλόκληρον τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους· ὁ χαρακτήρ τῆς γραφῆς, τὸ σχῆμα τῶν ἀπεικονίσεων (ὁ δαφνηφόρος Ἀπόλλων καὶ ὁ θαλάσσιος ἀετός) συμφωνοῦσι πιστότατα μετὰ τῆς ἐποχῆς του· τέλος τὰ στοιχεῖα Μ Α, ἅτινα εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν πλευρῶν, ἐνδεικνύουσι τὴν πόλιν τῆς ἐκτυπώσεως, Μαγνησίαν τῆς Ἀσίας, εἰς ἣν ὁ νικητὴς τῆς Σαλαμίνας ἐξοστρακισθεὶς καὶ κατόπιν εἰς ἀειφυγίαν καταδικασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, κατέφυγεν, ὅπως σωθῆ καὶ διατελέσῃ μισθωτὸς τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ του, τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀξίας αὐτοῦ, τὸ νόμισμα τοῦ Θεμιστοκλέους ἐνέχει καὶ ἱστορικὴν. Ἐν πρώτοις ἐπικυροῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου γραφόμενον, ὅτι οὗτος ἐγκατέστη ἐν Μαγνησίᾳ, οὐχὶ ἀπλῶς ξενιζόμενος ὑπὸ τοῦ Πέρσου, ἀλλ' ὡς ἄρχων τῆς πόλεως ταύτης. Καὶ δὲν ἦτο μόνον ἄρχων, διότι τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νόμισμα ἀνῆκε κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα ἀποκλειστικῶς εἰς δυνάστας· ἀναμφίβολον λοιπὸν ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπῆρξεν ἢ δυνάστης ἢ δεσπότης τῆς Μαγνησίας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ὡς ὁ Γόγγυλος τῆς Ἐρετρίας καὶ ὁ Δημάρατος τῆς Λακεδαιμόνος, οἵτινες εἶχον ἐπίσης λάβει μεγάλα ἀξιώματα, ὅτε κατέφυγον παρ' αὐτῷ.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παρουσιάζει ἡμῖν τὸ ἕτερον τῶν ἀνευρεθέντων νομισμάτων τούτων καὶ περιέργον ἀντικείμενον προὑποθέσεων δυναμένων κάλλιστα νὰ ὦσιν ἀληθεῖς. Τὸ ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσεῖῳ εὑρισκόμενον νόμισμα δὲν εἶνε καθαρῶς ἀργυροῦν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐσωτερικὸν αὐτοῦ εἶνε μόλυβδος, εἰς δὲ τὴν ἐπιφάνειαν ὑπάρχει μόνον φλοιὸς ἀργύρου. Εἰς τὸ μέτρον τοῦτο τῆς κλοπῆς προέβαινον ἐνίοτε οἱ τῆς ἀρχαιότητος βασιλεῖς πρὸς κερδοσκοπίαν, ὅτε εὑρίσκοντο ἐν χρηματικῇ ἀμηχανίᾳ· τὸ δὲ νόμισμα τοῦτο ἐκυκλοφορεῖ ἀναγκαστικῶς. Τὸ τοιοῦτον συμφωνεῖ πληρέστατα μετὰ τὸν ὑπὸ τῶν διαφόρων ἱστορικῶν διαγραφόμενον χαρακτήρα τοῦ πολυμηχάνου καὶ πανούργου Θεμιστοκλέους. Εἴτε πρόκειται νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν τὸν Ξέρξην, εἴτε νὰ διασκεδάσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους διαρκύσης τῆς περιτειχίσεως τῶν Ἀθηνῶν, εἴτε προτίθεται νὰ ἐξεύρῃ χρήματα, ὁ Θεμιστοκλῆς εἶνε πάντοτε Θεμιστοκλῆς δηλ. ὁ ἀξιοθαύμαστος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς, ὡς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Θουκυδίδης¹. Ἴδου λοιπὸν ὅτι ἡ νομισματικὴ παρουσάζει ἐνίοτε λίαν ἐνδιαφερούσας ἱστορικὰς ἀποκαλύψεις.

¹ Θουκυδίδης. Βιβλ. Α. § 138: Ἦν γὰρ Θεμιστοκλῆς κ.τ.λ. εἰς αὐτὸ μᾶλλον ἑτέρου ἀξίος θαυμάσαι κ.τ.λ.

B'

Ὁ Ρεϊνάχ ἐνταῦθα ἐξετάζει τὸ νόμισμα ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ἔποψιν, ἐκφράζων τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ διὰ τὴν λεπτότητα, ἣν ἐν παντὶ πράγματι ἐπεδείκνυον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Ὅντως εἶνε ἄξια θαυμασμοῦ ἡ συνήθεια ἣν εἶχον τοῦ νὰ προσδίδωσιν αἰσθητικὸν χαρακτῆρα εἰς πᾶν ἀντικείμενον χρήσεως, ἔστω καὶ εἰς τὰ κοινότερα, οὐδέποτε χωρίζοντες τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ λυσιτελοῦς καὶ τὸ φιλοτεχνικὸν ἀπὸ τοῦ φιλοκάλου. Τὸ ἔδρανον τοῦ μετριωτέρου τεχνίτου, τὸ ἐλαιδοχεῖον καὶ εἰνοφόριον τῆς οἰκοδεσποίνης, τὸ κάτοπτρον τῆς κόρης, τὰ παίγνια τῶν παιδῶν, τὸ κράνος τοῦ μαχητοῦ, πάντα ἐλάμβανον ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἐλλήνων τεχνιτῶν σχῆμα χάριν, ποικίλον καὶ κομψόν. Τῇ αὐτῇ λοιπὸν λεπτεπιλέπτῳ ἐργασίᾳ χρώμενοι καὶ ἐν τοῖς νομίσμασι, κατώρθουν οἱ νομισματοχάρακται, τελειοποιούμενοι ὁσημέραι, νὰ παράγωσιν ἔργα καλλιτεχνικώτατα, ἅτινα τὴν σήμερον ἐκλύουσι τὸν θαυμασμὸν πάντων. Ἡ τελειότης αὕτη τῆς ἐργασίας ἀπέβη λίαν χρήσιμος εἰς διαφόρους ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας, ὡς παρακατιόντες θέλομεν ἴδει· διὰ τοῦτο δὲ δικαίως ἐκλήθησαν τὰ ἐλληνικὰ νομίσματα «ἡ γραμματικὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς τέχνης», καθότι ἐκτὸς τῶν πιστῶν ἀπεικονίσεων, δι' ὧν πολλὰ ὠφελήθη ἡ ἱστορία, δι' αὐτῶν δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ καὶ τὴν κατὰ καιροῦς πρόοδον τῆς τέχνης.

Καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν ἐποχὴν τῆς πλήρους παρακμῆς τῆς χάραξεως τῶν νομισμάτων, καθ' ἣν αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις κόπτουσι μόνον χάλκινα νομίσματα μετρίας ὅλως τέχνης, πάλιν εὐρίσκει ὁ ἐπιστήμων ἰκανὴν ὕλην τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης διὰ τῆς νομισματικῆς. Ἡ Ἑλλάς ὡς ρωμαϊκὴ ἐπαρχία ἔζη μόνον δι' ἀναμνήσεων τοῦ ἀποικομένου μεγαλείου αὐτῆς. Πολλάκις οἱ χαρακται τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀντέγραφον ἔργα τῆς καλῆς τέχνης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐφ' ἣ ἐσεμνύοντο αἱ ἤδη παρακμάσασαι πόλεις.

Αἱ ἀντιγραφαὶ αὗται εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετρίας ὅλως τέχνης, πλὴν τὴν σήμερον, ὅτε τὰ πρωτότυπα ἐξέλιπον, ἔχουσι μεγίστην σημασίαν, καθότι δι' αὐτῶν δύναμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἔποψιν τόσων μεγάλων ἔργων ἐκθειαζομένων ὑπὸ τῶν συγγραφέων καὶ νὰ εὐρωμεν κατόπιν τὰς μιμήσεις αὐτῶν ἐν τοῖς ρωμαϊκοῖς ἀγάλμασιν, ἅτινα κοσμοῦσι τὰ μουσεῖα ἡμῶν. Οὕτως οἱ Τυραννοκτόνοι τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου, ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺς τοῦ Φειδίου, ἡ Κνιδία Ἀφροδίτη τοῦ Πραξιτέλους καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα ὀφείλουσι τὴν διατήρησιν αὐτῶν εἰς

τάς αναπαραστάσεις ταύτας. Δι' αὐτῶν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὠφελήθη τὰ μάλα, ὁ δὲ Ἄγγλος Δόναλδσον ἠδυνήθη νὰ συγγράψῃ περὶ αὐτῶν ὁλόκληρον τόμον ἐπιγραφόμενον «Architectura numismatica».

Ἐνίοτε τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα περιέρχονται ἡμῖν ἠκρωτηριασμένα. Καὶ πάλιν προστρέχοντες εἰς τὴν νομισματικὴν εὐρίσκωμεν τὴν ἀληθῆ αὐτῶν παράστασιν, ἣν δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν διὰ γύψου. Οὕτω, φέρ' εἶπεῖν, ἀνακαλυφθέντος νομίσματος ἐν Τραλλίᾳ, ἠδυνήθησαν νὰ συμπληρώσωσι τὸ σύμπλεγμα τοῦ Φαρνεσίου Ταύρου τοῦ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Νεαπόλεως εὐρισκόμενου. Ἐσχάτως πάλιν εὐρέθη ἐπὶ νομισματος τῆς Ἀγχιάλου τῆς Θράκης, τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους, ὅπερ οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἠκρωτηριασμένου βραχιόνος· δι' αὐτοῦ ἐβεβαιώθημεν ὅτι ὁ Ἑρμῆς ἐκράτει βότρυον σταφυλῆς, δι' οὗ ἠρέθιζε τὸν μικρὸν Βάκχον.

Ἐτερον παράδειγμα νομισματικῆς ἐπανορθώσεως ἔτι μᾶλλον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡμῖν ἡ περίφημος Νίκη τῆς Σαμοθράκης. Πᾶς τις γνωρίζει τὸ θαυμάσιον ἄγαλμα, τὸ κείμενον ἔμπροσθεν τῆς μεγάλης κλίμακος τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου, ὅπερ ἐκομίσθη ὑπὸ τοῦ Champoiseau ἐπὶ τῆς κολοσσιαίας βάσεως αὐτοῦ, τῆς παριστώσης πρῶραν νηός. Τὸ ἄγαλμα εἶνε δυστυχῶς ἔτι πλέον ἠκρωτηριασμένον τοῦ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, εἰ δὲ καὶ ἀπεπειράθησαν τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ, ἀφῆκαν ὅμως κενὴν τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν βραχιόνων. Ἐν τούτοις εὐρέθη νόμισμα, καὶ τοῦθ' ὅπερ περιεργότερον, νόμισμα σύγχρονον τοῦ ἔργου, εἰς ὃ ὀφείλομεν τὴν ἀκριβῆ ἀναπαραστάσιν αὐτοῦ, ὡς εἶχε. Τὸ νόμισμα τοῦτο εἶνε τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν πλευρᾶς τὸν Ποσειδῶνα σείοντα τὴν τρίαιναν, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας Νίκην ἐπὶ νηός. Ἐκτὸς τῆς κινήσεως τῶν πτερυγῶν, ἧς ὁ χαρᾶκτης ἠναγκάσθη, ὡς ἐκ τοῦ στρογγύλου σχήματος τοῦ νομίσματος, νὰ στρέψῃ πρὸς τὰ κάτω, τηλικαύτη εἶνε ἡ ὁμοιότης τῆς Νίκης τοῦ Λούβρου πρὸς τὴν τοῦ νομίσματος, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ἀμφιβάλωμεν ὅτι τὸ εὐρεθὲν νόμισμα εἶνε ἀντίγραφον τοῦ ἀγάλματος, ὅπερ εἶνε ἀνάθημα προσφερθὲν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῖς θεοῖς τῆς Σαμοθράκης, εἴτε μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ θάλασσαν νίκην κατὰ τῶν Κυπρίων τῷ 306 π. Χ., εἴτε, τοῦθ' ὅπερ πιθανώτερον, τῷ 293 π. Χ., ὅτε οὗτος ὅλως ἀνεληπίστως ἐγένετο κύριος τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ μεγάλαιτέρου μέρους τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων. Οὐ μόνον τὸ νόμισμα ὁρίζει τὴν χρονολογίαν τοῦ ἀγάλματος, ὅπερ σπουδαιότατον διὰ τὴν

ιστορίαν τῆς τέχνης, ἀλλ' ἐπιτρέπει ἡμῖν τὴν πιστὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ : Διὰ μὲν τῆς μιᾶς τεταμένης χειρὸς ἐκράτει σάλπιγγα, ἐν ἣ ἠτοιμάζετο νὰ φουρήσῃ δι' ὅλης αὐτῆς τῆς δυνάμεως, διὰ δὲ τῆς ἄλλης ἐκράτει σιδήρωμα ὄπλου, ὅπερ δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς μάκτρον τροπαίου.

Γ'.

Ἐνταῦθα ὁ Ρεῖνάχ ἐξετάζει τὸ νόμισμα καθ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὰ τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τὸ νόμισμα, λέγει, ὡς ἐμφαίνει ἡ λέξις, κοπτόμενον συνεπείᾳ νόμου καὶ ὄν ἔργον τῆς τέχνης, ἔδει πάντως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις νὰ συνδέηται στενῶς μετὰ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων αὐτῶν. Διὰ τοῦτο, ἐξαιρέσει ὀλίγων, πάντα τὰ νομίσματα ἔφερον παραστάσεις θεοτήτων ἢ σύμβολα αὐτῶν. Βραδύτερον δὲ κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα, εἰ καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἤρξατο καταπίπτον, χαράσσεται μὲν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἡ εἰκὼν τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας ἢ τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ἐξακολουθεῖ ὁμῶς ἡ ἑτέρα πλευρὰ χρησιμοποιουμένη εἰς ἀναπαράστασιν θεοτήτων.

Ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς νομίμασι τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐποχῆς ἀνευρίσκει τις τὴν πιστοτέραν εἰκόνα πολλῶν μύθων τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας.

Ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἀναπαράστασις θρησκευτικῶν εἰκόνων εἶνε πολλῶ ὠφελιμωτέρα τῆς τῶν ἐπὶ ἀγγείων, ἧτις ἐπίσης εἶνε πηγὴ γνώσεων τῆς θρησκείας δι' ἡμᾶς. Ὁ ζωγράφος ἀγγείων ἦτο ἐλεύθερος ἐργάτης, ἐργαζόμενος διὰ τὴν πελατεῖαν αὐτοῦ· ἐπομένως ἠδύνατο νὰ δίδῃ πολλάκις ἐλευθερίαν εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ ἢ εἰς τὴν τῶν πελατῶν του· διὰ τοῦτο ἔστιν ὅτε βλέπομεν τόσον διαφόρους ἐκτελέσεις τῆς αὐτῆς παραστάσεως. Ὁ νομισματοχάρκτης ὁμῶς διατελεῖ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς πολιτείας. Τὸ ἔργον αὐτοῦ προώριται νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν κατοχὴν χιλιάδων ἀνθρώπων, οἵτινες θέλουσιν ἐξετάσει λεπτομερῶς αὐτό· προώριται νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτοῖς θρησκευτικὴν σκέψιν καὶ νὰ ἐννοηθῇ ὑπ' αὐτῶν, πολλάκις δὲ καὶ νὰ κυκλοφορήσῃ ἐν ξέναις χώραις, ἔνθα ἔσεται τὸ σύμβολον τοῦ τόπου ἔνθα ἐχαράχθη. Διὰ τοῦτο εὐνόητον ὅτι ὁ χάρκτης μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς καί, οὕτως εἰπεῖν, εὐλαβείας ἐκτελεῖ τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀνατεθειμένον αὐτῷ ἔργον καὶ ὅτι ἀναπαριστᾷ τὰς θεότητας οὐχὶ ἀπλῶς ὡς κόσμημα τοῦ νομίσματος, ἀλλ' ὅσον οἶόν τε πιστότερον καὶ ὡς σύμβολον ἱερώτατον, ἐπιβληθησόμενον εἰς πάντα κάτοχον καὶ εἰς τοὺς ὁμόρους ἐτι λαοὺς, οἵτινες ἠθέλον δεχθῆ τὴν κυκλοφορίαν αὐτοῦ.

Ἐκτὸς ὁμῶς τῆς δι' αὐτῶν ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν θρησκευτικῶν

μύθων, τὰ νομίσματα χρησιμεύουσι τὰ μάλα εἰς ἐκμάθησιν τῶν τῆς θρησκείας πλείστων ἄλλων λαῶν, περὶ ὧν ὁ κυριώτερος ἡμῶν ὁδηγὸς Πausανίας οὐδεμίαν ἐποιήσατο μνείαν. Οὗτος περιορίζεται εἰς τὸ κέντρον μόνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, παραλείπων τὴν Κρήτην, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Θράκην, τὴν Σικελίαν, ἐνθα ἡ τοῦ Ὀλύμπου θρησκεία διαδοθεῖσα ὑπὸ Ἑλλήνων ἀποίκων συνεχωνεύθη τόσον ποικιλοτρόπως μετὰ τῆς ἤδη ὑπαρχούσης θρησκείας καὶ τῶν βαρβάρων μύθων. Ταῖς νομισμασιν ἄρα ἀπόκειται ἡ τούτων ἐξακρίβωσις, εὐκολοῦ δὲ ἀποβαίνει αὕτη ὡς ἐκ τῶν πολλῶν τοιούτων ὑπαρχόντων. Αὐτῶν ἄνευ ἠθέλομεν ἀγνοεῖ τοὺς Ποταμίους Θεοὺς τῆς Σικελίας, τοὺς Σεληναίους Θεοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τὸν Βέλχανον Δία τοῦ Φαιστοῦ τῆς Κρήτης καὶ πολλὰς ἄλλας θεότητας.

Περίεργον ἐξέτασιν ποιεῖται ἐνταῦθα ὁ Ρεῖνάχ νομισμάτων φερόντων παράδοσιν τῆς Γραφῆς. Ὁμιλεῖ περὶ τῶν περιφήμων νομισμάτων τῆς Ἀπαμείας, πόλεως τῆς Φρυγίας, τῶν κοπέντων ἐπὶ τῶν αυτοκρατόρων Σεπτιμίου Σεβήρου, Μακρίνου καὶ Φιλίππου τοῦ Ἄραβος, δηλ. κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος.

Τὰ νομίσματα ταῦτα φέρουσιν ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλεύοντος αυτοκράτορος, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας παρῆστασιν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καθημένων ἐν κιβωτίῳ πλείοντι ἐν ταῖς ὕδασι· τὸ κιβωτίον εἶνε ἡμίκλειστον, πτηνὸν δὲ — πιθανῶς κόραξ — ἐπικάθηται αὐτῷ. Ἀριστερόθεν ὑπάρχει ἄλλη εἰκὼν, ἣτις εἶνε συνέχεια τῆς πρώτης· ἐνταῦθα τὰ δύο πρόσωπα ἴστανται ἐπὶ ποδὸς ὑψοῦντα τὰς χεῖρας ὡς ἐν λατρείᾳ· ἕτερον πτηνὸν — περιστερά — φέρει αὐτοῖς κλάδον ἐλαίας.

Ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ διαβλέπει τις ραδίως τὸ τέλος τοῦ κατακλυσμοῦ, ὡς διδάσκει τοῦτο ἡ Γένεσις· ἵνα δὲ πᾶσα ἀμφιβολία ἐκλείψῃ, τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχου Νῶε ἐχαράχθη ὀλογράφως ἐπὶ τοῦ ἐπιπλέοντος κιβωτίου. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὄνομα τῆς συντρόφου του, δὲν μανθάνομεν αὐτὸ ἐκ τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἐκ τινος λειψάνου ἀποκρύφου βιβλίου, ὅπερ ἐκυκλοφόρει ἐν τῇ πρώτῃ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ· ὠνομάζετο Νωρία.

Ὁ Ρεῖνάχ διὰ μακρῶν ἐξετάζει τὸ νόμισμα τοῦτο, ἐξηγῶν τίνι τρόπῳ εὕρισκαται ἡ Γραφικὴ αὕτη παράστασις ἐπὶ νομίσματος κοπέντος ἐν μέσῃ εἰδωλολατρείᾳ. Ἐν ὀλίγοις μόνον θέλομεν μεταδώσῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα. Ἐν Φρυγίᾳ, ἐνθα ἔκειτο ἡ πόλις Ἀπάμεια, ἐπίστευον εἰς μῦθον περὶ κατακλυσμοῦ, λαθόντος χώραν ὑπὸ τὰς ἐξῆς περιστάσεις. Ὑπῆρξέ ποτε βασιλεὺς τῆς Φρυγίας ὀνόματι Νάννακος, ζήσας τριακόσια ἔτη· ἡ πολυζωία του αὕτη, ὡς εἰκός, ἀνησύχησε τοὺς ἀνυπερόνως προσδοκῶντας τὴν τελευταίην αὐτοῦ συγγενεῖς καὶ φίλους, οἱ-

τινες έρωτήσαντες τὸ μαντεῖον ἐπὶ πόσα ἔτη ἤθελεν ἀκόμη ζῆσι ὁ ἀδιάκριτος βασιλεὺς, ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ὅταν οὗτος ἤθελεν ἀποθάνῃ, ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἤθελε συναποβιώσῃ αὐτῷ. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ λαὸς ἅπας κατέκλυσαν τοὺς ναοὺς καὶ ἐκέτευον τοὺς θεοὺς χύοντες δάκρυα ἀφθονα. «Τὰ δάκρυα τοῦ Ναννάκου», ἅτινα ἔμειναν παροιμιώδη, εἰς οὐδὲν συνετέλεσαν, καθότι ὁ κατακλυσμὸς ἐπῆλθε καὶ ὁ χρησμὸς ἐξεπληρώθη. Ὅτε τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς γῆς, ὁ Ζεὺς διέταξε τὸν μὲν Προμηθεῖα καὶ τὴν Ἀθηνᾶν νὰ πλάσωσιν ἀνθρώπους ἐξ ἀργίλου, τοὺς δὲ Ἀνέμους νὰ ἐμφυσήσωσιν αὐτοῖς ζωὴν.

Ἐν τούτοις ὁ μῦθος οὗτος δὲν ἐξηγεῖ πῶς, ἐνῶ ἠδύναντο οἱ Φρύγες νὰ παραστήσωσιν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὸν ἴδιον αὐτῶν κατακλυσμόν, ἐχάραξαν ἐπ' αὐτῶν τὸν ἑβραϊκόν. Πρὸς ἐξήγησιν τούτου ἀνατρέχει ὁ Ρεϊνάχ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Φρυγῶν καὶ λέγει ὅτι ὁ Ἀντίοχος Γ' ὁ Μέγας, βασιλεὺς τῆς Φρυγίας, ἵνα διαδώσῃ τὸ ἐμπόριον ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ, προσεκάλεσε πλῆθος ἀποίκων, ἐν οἷς καὶ πολλοὺς Ἑβραίους. Οἱ Ἑβραῖοι ἀκούσαντες τὸν ἀνωτέρω μῦθον τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ κατεχόμενοι ὑπὸ τῆς μανίας τοῦ προσηλυτισμοῦ, κατώρθωσαν νὰ συγχισθῶσιν οἱ δύο κατακλυσμοὶ εἰς μίαν παράδοσιν οὕτως ὥστε, προκειμένου βραδύτερον νὰ κοπῆ νόμισμα, ἐχάραχθη ἐπ' αὐτοῦ ἡ παράστασις τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν ἐμφαίνει ποσῶς τὸν προσηλυτισμὸν τῶν κατοίκων τῆς Ἀπαμείας εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν. Εἶνε ἀπλῶς ἀπόδειξις τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρατισμοῦ, ὅστις ἐχαρακτήριζε τότε τὸν Ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον· συνάδει δὲ ἀκριβῶς τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ, καθ' ἣν ὁ Ἀλέξανδρος Σεβῆρος ἐτοποθέτει ἐν τῷ προσευκτηρίῳ δωματίῳ αὐτοῦ τὴν προτομὴν τοῦ Ὀρφέως μεταξὺ τῶν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Περὶ τῆς τετάρτης διαιρέσεως τῶν ἱστορικῶν ἀπόψεων τῆς νομισματικῆς, δηλαδὴ τῆς χρησιμότητος αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐλάχιστα λέγει ὁ Ρεϊνάχ, καθότι τὸ ζήτημα εἶνε σπουδαιότατον καὶ ἐπιφυλάσσεται νὰ ἀναπτύξῃ αὐτὸ εἰς προσεχῆ παράδοσιν. Τὸ νόμισμα πρὶν ἢ ἐξετασθῆ ὡς ἀντικείμενον ἱστορικῆς, ἀρχαιολογικῆς ἢ μυθολογικῆς μελέτης, πρέπει νὰ ἐξετασθῆ ὡς ποσότης τῆς πολυτίμου μετάλλου, ἐφ' ἧς τίθεται ἡ σφραγὶς τῆς πολιτείας καὶ ἣτις χρησιμεύει ὡς νόμιμον διάμετρον ἐν ταῖς συναλλαγαῖς καὶ ὡς σύμβολον τῶν ἀξιών. Τὴν σήμερον ὡς τὸ πάλαι, σταθερὸν καὶ εὐυπόληπτον νόμισμα εἶνε ἀπαραίτητος ὅρος πρὸς τακτικὴν καὶ ἀσφαλῆ

ἐργασίαν Κράτους, ὡς καὶ ἡ ἐπισημοτέρα ἔνδειξις τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ εὐπραγίας.

Πόσον τερπνὸν καὶ ὠφέλιμον εἶνε τὸ μάθημα, ὅπερ οἱ εὐτυχεῖς Παρισίνοὶ ἀκούρουσι παραδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ρεϊνάχ! Ἡ «Ἑλληνικὴ Ἱστορία διὰ τῆς Νομισματικῆς» ἐκτὸς τῶν σπουδαστῶν εἴλκυσε πολλοὺς ἀκροατάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται καθηγηταὶ καὶ λόγιοι, οἵτινες τακτικώτατα παρευρίσκονται εἰς τὰς παραδόσεις.

Ἄρα γε ἤθελεν εἶναι τόσο ἀνέφικτος ἢ καὶ παρ' ἡμῖν εἰσαγωγή τοῦ μαθήματος τῆς Νομισματικῆς; ἐὰν ἐγίνετο δοκιμὴ; Νομίζομεν ὅτι, ὅταν ἔχωμεν νομισματικὴν συλλογὴν, οἷα ἡ ἡμετέρα καὶ ἐπιστήμονα διακεκριμένον, οἷος ὁ κ. Σφόρωνος, τοῦτο ἀρκεῖ ὅπως ἐνθαρρύνῃ τὴν μελέτην τοῦ κλάδου τούτου τῆς ἀρχαιολογίας.

Λέων Μ. Μελάς

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑΝ¹

Γ'

Οἱ ἡμέρες περνοῦσαν ἡσυχες καὶ εὐχάριστες ἔς τὸν οἰκίσκον ποῦ ἐπιάσαμε κάτω ἔς τὸ ἐπίνειον τῶν Καλαμῶν καὶ ποῦ εἶχε δεξιὰ κ' ἀριστερὰ δυὸ ἕψηλους πλατάνους καὶ ἐμπρὸς ἓνα εὐμορφο καλαμιῶνα. Τὴν ἡμέρα ὅλη ἐμελετοῦσα τὴν κελὴ μου ἐπιστήμη, τὴν γλυκερὰ φιλολογία, ποῦ τρέφει τόσο ὠμορφο τὸ νοῦ σου καὶ δὲν ἀφίνει καὶ τὴν καρδιά σου παραπονεμένη. . . Πρῶτ' πρῶτ' ἐσηκωνόμουν καὶ ἐπήγαίνα καμμιὰ φορὰ ἔς τὸ μῶλο ἔξω ἔξω καὶ ἔβλεπα τὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο τὴν ὥρα ποῦ ἡ φύσις ἐξυπνοῦσε κ' ἐπροσκαλοῦσε τὰ πουλάκια καὶ τὰς χαρούμενες καρδιὰς ἔς τὸ γλυκερὸ τραγοῦδι, ὅπου τραγουδεῖ τὰς ὠμορφιὰς τοῦ βίου. Ἦταν ὠραῖο τὸ θέαμα ἐκεῖνο· ἐνόμιζες πῶς τὴν ὥρα ποῦ ἔβγαίνε ἡ Λύγούλα μὲ τὸ κατάλευκο καὶ ἀστραπηθόλο ἄρμα τῆς, ἐνόμιζες πῶς ἀπὸ τὴν θάλασσαν σηκονόγτησαν μύριες ἀσπροντυμένες νεράιδες καὶ μέσα ἔς τὰ νέφη τὰ ἑλαφρά καὶ τὴν καταχνιὰ τὴ λεπτὴ ποῦ ἐκάλυπτε τὴ θάλασσα πῶς ἔσταιναν πιασμένες ἀπ' τὸ χέρι μαγικὸ καὶ ἀπέραντο ἐπάνω σ' ὅλη τὴ γαλανὴ κι' ἀρουτίδωτη πλάκα τῆς θάλασσας χορό. Ὁ ἥλιος ὅταν ἀνέτειλε, ἔμενε κρυμμένος πίσω ἀπὸ

¹ Συνέχεια· ἴδε φυλλάδιον 11 ΙΓ' τόμου.